

Magánbiztonságról határtalanul¹

Private security without borders

Lippai Zsolt

tanársegéd, rendőr alezredes
Nemzeti Közsolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar,
Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék
lippai.zsolt@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány elkészítésének célja az egyes országok magánbiztonsági szektorának kialakulását elemezve betekintés nyújtani a biztonságipar sok esetben eltérő fejlődésű, de számos azonosságot mutató mindennapjaiba.

Módszertan: A tanulmány az érintett államok kutatóinak tudományos munkáit segítségül hívva, esetenként meglepően megdöbbentő vagy akár követendő külföldi példák és gyakorlatok ismertetésével nyújt betekintést Észtország, Mexikó, Dél-Afrika, Ausztrália, Anglia és Kanada magánbiztonsági szektorának működésébe, valamint a nemzetközi jog által csak kevésbé szabályozott katonai magánvállalatok nemzetközi tevékenységébe.

Megállapítások: A szerző az egyes nemzetek magánszektorainak – rezsimeket, államokat erősítő vagy gátló – működését vizsgálva bizonyítja, hogy míg a szektort övező politikai viták nagyrészt hasonló tartalmúak, addig az azokra adott válaszok államonként, nemzetenként is eltérő képet is alkothatnak.

Érték: A biztonságipar fejlődését és működését, talán még a témával foglalkozók számára is újszerűen bemutató tanulmány a magánbiztonság angolszász szakirodalmában jelen lévő meghatározó trendek mellett olyan fogalmakat is értelmez, mint a csomóponti kormányzás, a lehorgonyozott pluralizmus vagy a globális észak és dél, illetőleg a magánbiztonság nemzetenként eltérő elméleti tartalmát is megvizsgálja.

Kulcsszavak: állami rendészet, magánbiztonság, fejlődés

¹ A Kulturális és Innovációs Minisztérium Kooperatív Doktori Program doktori hallgatói ösztöndíj programjának a nemzeti kutatási, fejlesztési és innovációs alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Abstract

Aim: The aim of the study is to provide an insight into the everyday life of the security industry – which has developed differently in many cases, but shares many similarities – by analysing the development of the private security sector in each country.

Methodology: Drawing on the academic work of researchers from the states included, the study provides an insight into the private security sectors of Estonia, Mexico, South Africa, Australia, the UK and Canada, as well as the international activities of private military companies, which are scarcely regulated by international law, by presenting sometimes surprising or even instructive examples and practices from abroad.

Findings: The author, by examining the functioning of private sectors in different nations, strengthening or hindering regimes and states, demonstrates that while the political debates surrounding the sector are largely similar in content, the responses to them may differ from state to state, and from nation to nation.

Value: In addition to the dominant trends in the Anglo-Saxon literature on private security, this study, which presents a new perspective on the development and functioning of the security industry, perhaps even for those who are new to the subject, also interprets concepts such as intersectional governance, anchored pluralism or global North and South, and examines the different theoretical content of private security from one nation to another.

Keywords: law enforcement, private security, development

Bevezetés

Hazánkban a rendszerváltozást követő évtizedekben monopolhelyzetét veszített rendőrség identitásválásága során a rendészet mint állami monopólium paradigma meghaladottá válásával egyidejűleg a rendfenntartás szükségszerű pluralizálódásának lehetünk tanúi, ami egyet jelent a magánbiztonság és a polgári rendfenntartás előtérbe kerülésével, az állami rendészet egyeduralmának megtörésével (Kerezsi & Nagy, 2017). A szabad piacgazdaság, a magántulajdon rendszerváltozást követő előretörése és elképesztő ütemben növekvő védelmi igénye pedig szükségszerűen hívta létre az üzleti alapon működő magánbiztonsági vállalkozásokat. A közbiztonságot kiegészítő, azokat tehermentesítő tevékenységű magánbiztonsági szolgáltatók – szakmai és üzleti tapasztalataik növekedésével – egyre meghatározóbb jelentőséggel bírnak az érték és vagyónvédelem valamennyi területén. Napjainkra az állam, rendészeti szervei

által szavatolt, hatósági szolgáltatás keretében nyújtott biztonsága mellett létezik a magánbiztonsági piac szereplői által áruként kínált biztonság mint termék, amelynek létrehozása – megóvása és fenntartása – a magánbiztonság céltudatos tevékenységének eredményeként megvalósuló szolgáltatás (Finszter, 2012).

Magyarország már 2008-ban azon tíz európai állam közé tartozott, melyekben a piaci nyitás következtében nagyobb létszámban voltak jelen a magánbiztonsági szolgáltatók, mint az állami biztonsági szervek (Tóth, 2017), 2022-ben pedig a hazai magánbiztonsági vállalkozások száma 5592, míg a kiadott személy és vagyonőri igazolványok² száma 90 238 darab volt.³

Mindezek alapján különösen érdekes kérdésnek tűnik, hogy Földünk más tájain, eltérő kulturális és jogi környezetekben vajon mindez hogyan alakult, alakulhatott ki. Tanulmányomban külföldi példák bemutatásával az egyes országok magánbiztonsági szektorának kialakulását és jelenlegi működését elemezve kívánok betekintés nyújtani a biztonságipar sok esetben eltérő fejlődésű, de számos azonosságot mutató mindennapjaiba. A sokak számára talán csak kevésbé ismert magánszektor feltérképezéséhez az érintett államok kutatóinak tudományos munkáit hívtam segítségül.

A magánbiztonság külföldi szakirodalmáról

A magánbiztonságról szóló, túlnyomó részt angolszász eredetű rendészeti szakirodalom elsősorban az egyes nemzetek belső tényezőit (bűnözési ráta, bűnözéstől való félelem, szubjektív biztonságérzet, rendőrségi kapacitás/legitimitás, belpolitikai helyzet, piaci tulajdonviszonyok, fogyasztási minták stb.) és annak gazdasági magyarázatait vizsgálja (White, 2012), gyakran figyelmen kívül hagyva a nemzeteket érintő külső tényezőket (államközi kapcsolatok stb.), makropolitikai körülményeket (politikai, gazdasági stabilitás stb.) és a nemzetközi biztonsági fenyegetéseket (értve ez alatt a ténylegesen megvalósuló elleneséges tevékenységet) (Light, Singh & Gold, 2022), amelyek biztonságot érintő hatásai okán szintén további tudományos kutatások alapjául szolgálhatnak.

Steven Spitzer és Andrew T. Scull szerzőpáros marxista hatású tanulmánya a magánbiztonság egymást követő történelmi szakaszokban megfigyelhető fejlődését az állam és az uralkodó osztály kapcsolatának elemzésével magyarázza

2 Vállalkozások (személy- és vagyonvédelmi, magánnyomozói, tervező-szerelő), igazolványosok (személy- és vagyonőr, magánnyomozó, vagyonvédelmi rendszert tervező-szerelő, vagyonvédelmi rendszert szerelő).

3 Az Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Főigazgatóság Igazgatásrendészeti Főosztály által biztosított, összesített, 2022. 12. 31-ei állapotnak megfelelő statisztikai adatok.

(Spitzer & Scull, 1977), míg ugyanez a hatás tükröződik George Rigakos elemzésében is (Rigakos, 2002). Ahogyan pedig azt Adam White megjegyzi, az elméletek jelentős része túlnyomóan csak gazdasági magyarázatot kínál (White, 2012), hivatkozva a megnövekedett biztonsági igények megfelelő kezelésének túlterhelt állami rendőrségek esetében megvalósuló hiátusára és a magántulajdonra vonatkozó nem minden részletében megfelelő, hatályos törvényi szabályozásra (Shearing & Stenning, 1983).

Trevor Jones és Tim Newburn a magánbiztonsági szektor bővülését a másodlagos biztonsági funkciókat betöltő foglalkozások megszűnésével indokolja (Jones, Newburn, 2002), míg mások azon neoliberais szemléletet hívják segítségül, amely a polgárt mint választási lehetőséget gyakorló gazdasági szereplőt határozza meg (Light, Singh & Gold, 2022).

Szintén az angolszász szakirodalomban megfogalmazott – a rendfenntartó hálózatok nem állami szabályozását támogató – „csomóponti kormányzás” (Button, 2008; Johnston & Shearing, 2003; Wood & Shearing, 2007) és – annak állami szabályozást preferáló – „lehorgonyzott pluralizmus” (Loader & Walker, 2001, 2006, 2007) normatív vitájának fókuszában viszont a biztonság mint állami vagy piaci árucikk természetének vizsgálata áll (White, 2012). E két modellhez hasonlóan a jelenleg meghatározó státuszú angol-amerikai szakirodalom a magánbiztonságot leginkább az állami rendészet vonatkozásában értelmezi, gyakran figyelmen kívül hagyva annak a hadsereggel való kapcsolatát. Többnyire elhanyagolva olyan meghatározó geopolitikai és makrogazdasági tényezőket is, mint a magánbiztonság külföldi kormányokhoz, államközi konfliktusokhoz, regionális kereskedelmi kapcsolatokhoz, transznacionális szervezett bűnözéshez való viszonyrendszerét; ellentétben Les Johnstonal, aki mindezen tényezők hatásával már egy 2006-os tanulmányában is kiemelten foglalkozott (Johnston, 2006).

További kutatók viszont az iparág fejlődését tanulmányozva a posztszovjet államok átmeneti demokráciáit, autoriter államait, illetőleg a „globális dél” országait vizsgálva a magánbiztonság politikai jellegű vonatkozásait – a magánbiztonságot politikai szereplőként bemutatva –, azok fennálló államszerkezetre, rezsimre gyakorolt hatását elemzik (Light, Singh & Gold, 2022). Az apartheid utáni Dél-Afrikát említve egy illiberális kormány örökségként demonstrálva (Singh, 2009), míg máshol a rezsim létét veszélyeztető faktorként jelölve (Light & Slonimerov, 2020).

A katonai jellegű magáncégekkel foglalkozó szakirodalom az egyes „törekeny államokkal” – és azok többnyire illiberális kormányaival –, az állami és nem állami katonai struktúrákkal foglalkozva elemzi az őket érintő külső és belső fenyegetéseket, és azok magáncégek alkalmazására ösztönző erejét (értve az

alatt például a Blackwater és más katonai cégek Irak amerikai és angol megszállásával kapcsolatos profitszerzését) (Singer, 2003). Érdekességként jegyzem meg, hogy a nemzetközi szakirodalom – kisszámú kivételtől eltekintve – a katonai magáncégeket alapvetően a magánbiztonságtól elkülönítve kezeli (Sheptycki, 2007). Ian Loader és Sarah Percy erőteljesen kritizálja azt, hogy a katonai cégekkel kapcsolatos kutatások a létüket inkább a nemzetközi kapcsolatoknak, mintsem a kriminológia tudományának köszönhetik, és azok leginkább az államon belüli és nem az államok közötti tényezőkre koncentrálnak (Loader & Percy, 2012).

A Matthew Light, Anne-Marie Singh és Josh Gold szerzőhármas szerint azonban a biztonságipar fejlődésére egyaránt hatással vannak a „belső” és a „külső” tényezők (még a szakirodalmat uraló angol-amerikai tanulmányokban is) (Light, Singh & Gold, 2022). Gondolva itt például arra, hogy anno a dél-afrikai apartheid rezsim brit magánnyomozókat bérelt fel, hogy a brit illetékességi területeken információkat gyűjtsenek az apartheid-ellenes aktivistákról (Button, 2008).

A magánbiztonság elméleti tartalmáról

A magánbiztonság elméleti tartalmát érintően számos, eltérő fogalmi elemet magába foglaló nemzetközi elképzelés öltött testet. Egy 1976-os amerikai kormányjelentésben például a magánbiztonság fogalmát, a magánfinanszírozású üzleti vállalkozások, szervezetek és egyének olyan tevékenységeként határozták meg, amely biztonsággal kapcsolatos szolgáltatásokat nyújt az őket felbérelő vagy alkalmazó jogalanyok, ügyfelek részére azzal a céllal, hogy megvédjék a személyeket, magántulajdont vagy érdekeket az azokat fenyegető kockázatoktól ([URL1](#)).

Mladen Bajagić a magánbiztonságot az egyes nemzeti biztonsági rendszerek alrendszerének határozza meg, melynek alapját az e tevékenységet végző szervezetek és ügyfelek közötti szerződések tartalma jelenti (Bajagić, 2007). A magánbiztonsági ágazat kifejezést Zorka Keković a kereskedelemmel kapcsolatos fogalomként alkalmazza az e tevékenységre bejegyzett jogi személyek által nyújtott biztonsági szolgáltatások, illetőleg a magáncégek jog általi kötelezettségébe tartozó egyes biztonsági és védelmi eljárások, előírások betartására vonatkozóan (Keković, 2004).

Zoran Kesic a magánbiztonság fogalmát szűkebb és tágabb megközelítésben vizsgálja. Tágabb megközelítés alatt értve az önkéntes cselekvések szervezett formáit és a kereskedelmi célú nem állami személyzet tevékenységét, amelyek elsődleges célja a bűnözés különböző formáival történő szembeszállás (ide

érve az állampolgárok önkéntes szerepvállalását, a magánbiztonsági és a magánnyomozói tevékenységet). Szűkebb értelemben gondolva az állami szervek hatáskörén kívül eső, jogilag megalapozott, hivatásos jellegű, az állampolgárok személy- és vagyónbiztonsága érdekében nyújtott szolgáltatások és a megrendelés alapján végzett információszerző tevékenységek összességére. Magában foglalva a szerződéses (magáncégek által nyújtott fizikai, műszaki biztonsági szolgáltatások körét) és a személyes biztonságot, valamint a magánnyomozást (Kesić, 2009). A magánbiztonság fogalmának kettős jelentéstartalmán túl viszont az is megállapítja, hogy állami szerv akár magáncéget is megbízhat egyes biztonsági szolgáltatások nyújtásával, ami óhatatlanul tovább kibővíti annak fogalmi értelmezését (Mitrovic & Pavlovic, 2012).

A magánbiztonsággal mint különösen összetett kutatási témával összefüggésben Jaap de Waard állapítja meg, hogy az ilyen típusú kutatások valamennyi állam esetében kiemelt prioritással bírnak. Tekintettel a szektor európai integrációs és a nemzetközivé válásának intenzív folyamatára, amely jelentős hatással van az államok gazdasági, társadalmi és jogi fejlődésére is. Kijelentve azt is, hogy az országoknak meg kell tudniuk védeni demokratikus intézményeiket és nyitott piacukat a bűnözés legkülönbözőbb formáival szemben is (de Ward, 1999).

Tanulmányom további részében néhány ország – véleményem szerint különlegesen érdekes és tanulságos elemet magába foglaló – magánbiztonsági szektorának kialakulását és jelenlegi működését elemzem.

Észtország

Észtország, amely már a középkor óta határvonalat képez Európa és az orosz államok között, a többi balti köztársasággal – Lettországgal és Litvániával – együtt, nem sokkal a Szovjetunió felbomlása előtt nyerte vissza függetlenségét. Az ország jelenleg a régió etnikai kisebbségekkel szembeni egyik legliberálisabb politikáját (Taylor, 2018) megvalósító állama. A Szovjetunió által 1940-ben annectált ország lakosságának jelentős százaléka a második világháború idején és után száműzetésbe kényszerült, és a szovjet hatóságok is sokakat deportáltak a szibériai fogolytáborokba (Taylor, 2018). Mindemelllett a szovjet uralom alatt orosz anyanyelvű emberek ezrei telepedtek le az országban, akik az 1980-as évekre már a teljes lakosság mintegy 30%-át tették ki (Taylor, 2018).

A függetlenségét visszanyert, helyreállított köztársaság egymást követő kormányai – a szomszédaihoz hasonló társadalmi és gazdasági válságra válaszul – privatizálták az állami vállalatokat. „Kemény költségvetési korlátokat” szabtak ki a magánvállalatokra, ami azt jelentette, hogy azok többé már nem használhatták

fel politikai kapcsolataikat a támogatások vagy más kedvezményes elbánások megszerzéséhez (Abrams & Fish, 2015). Észtország törekvéseiben egyértelműen megmutatkozott az Oroszországgal összefüggő kapcsolatok korlátozásának igénye, ami által elkerülte a politikai kapcsolattal rendelkező oroszbarát oligarchák megjelenését, és lehetővé tette az ország európai banki finanszírozásának megteremtését (Feldmann, 2017, 2018), majd az ország Európai Unióhoz (továbbiakban: EU) való csatlakozását. Ezáltal kimondhatjuk, hogy Észtország posztszovjet átalakítását a nemzetgazdaságot politikailag elfogadható erőkhöz kapcsoló stratégia motiválta (Feldmann, 2001; Raudla & Kattel, 2011).

Az 1990-es években Észtország – mint a világ egyik digitálisan legjobban behálózott országában – valamennyi állampolgára digitális személyigazolvánnyal rendelkezett, ami online hozzáférést tett lehetővé szinte minden állami szolgáltatáshoz, így akár a szavazáshoz is (URL2). Ezen szándékok egy, az Oroszországtól kevésbé függő gazdaságot eredményeztek, beleértve a külön balti villamosenergia-hálózat létrehozását is (URL3). Ugyanakkor Észtországnak külső és belső biztonsági kihívásokkal terhelt, megrázkódtatásokkal teli honi és nemzetközi környezetben kellett helytállnia; gondolva itt például a térség ingatag geopolitikai helyzetére (Trimbach & O’Lear, 2015), vagy akár a Danske Bank észt leányvállalatának 2018-as pénzmosási botrányára, amikor mintegy 200 milliárd eurónyi orosz pénzeszköz került jogtalanul európai bankokba (URL4).

Napjaink észt magánbiztonsági piacán számos kisebb hazai és néhány nagyobb nemzetközi szereplő van jelen, melyek nagyjából 80%-át az – érdekvédelmet és képviselőt ellátó – Észt Biztonsági Vállalkozások Szövetsége (Eesti Turvatevõtete Liit, a továbbiakban: ETEL) tömöríti. Az Európa legkisebb biztonságiparaként számon tartott észt magánbiztonsági szektor 2016. évi összes árbevétele elérte a 200 millió eurót, amelynek 44%-át az őrző-védő (biztonsági), 28%-át a biztonságtechnikai, míg a fennmaradó részét az egyéb szolgáltatások tették ki (legnagyobb nemzetközi szolgáltatóként a G4S-t jelölve), azzal együtt, hogy az észt nemzeti jog kizárja a magánbiztonsági szektor működését a kiberbiztonsági üzletág gyakorlásából.

Andre Lilleleht, az ETEL ügyvezető igazgatója szerint az észt magánbiztonsági ágazat gyakorlatilag a semmiből jött létre, az annak törvényi szabályozásául szolgáló finn magánbiztonsági törvényt pedig egy Securitas hordtáskában hozták Helsinkiből. Az észt törvényi szabályozás egyértelműen elhatárolja egymástól a magán és közbiztonsági cselekvéseket, és határozottan tiltja a magánnyomozói szolgáltatások gyakorlását (Dorn & Levi, 2007). A magáncégek csak általános személy- és vagyonvédelmi tevékenységet végezhetnek, de általános rendőri, közterületen végezhető szolgáltatást nem nyújthatnak. Továbbá a biztonsági

cégek fegyverhasználata is szigorú szabályozás tárgyát képezi (mind a cégnek, mind az érintett személynek külön engedéllyel kell rendelkeznie a fegyveres tevékenység/szolgáltatás ellátásához), annak gyakorlása főként a nagy nemzetközi cégek portfólióját gazdagítja.

A biztonsági cégek tevékenységi körének kiterjesztését (például, hogy a biztonságos közterületek és a jobb reagálási idők biztosítása érdekében az önkormányzatok szerződést köthessenek biztonsági cégekkel, és fegyveres személyzet segítségével járőrözzenek a közterületen), a biztonsági örökkel kapcsolatos oktatási, szabályozási, engedélyezési funkciók ETEL-re átruházása kérdéskörének vizsgálatát számos szakmai vita kísérte. A tevékenységi kör bővítésének lehetőségét gyengítette az 1990-es évek „vadnyugatként” definiált időszakának sokakban eleven emléke. A társadalmi zavarokhoz és a szovjet biztonsági szolgálatokhoz kapcsolódó szervezett bűnözéshez kötődően gyengülő közbiztonság (Saar, 2004), a Jäagers-milícia észt nacionalista lázadása (Smith, 2013), a szervezett bűnözői csoportok (értsd biztonsági cégek) általi védelmi pénzek szedése, a korai időszak biztonsági cégeinek azon fenyegetése, hogy ha kell, erőszakkal szorítják ki a rendőrséget (Hakala, 2012), valamint a biztonsági szolgálatok kevésbé leplezett szervezett bűnözői tevékenysége (Vokolov, 2002). Ugyanitt megemlítve az állami hivatalnokok hivatali visszaéléseit (Favarel-Garrigues, 2011), a belügyminisztérium „örző-védő rendőrségét”, ami biztonsági szolgáltatások magánpiaci nyújtásával részben kiszorította a magáncégeket – hasonló, a rendőrség által ellenőrzött magáncégek léteznek Ukrajnában (Hiscock, 2006) és Grúziában (Hiscock, 2006; Lehmbuch & Sanikidze, 2014) is –, valamint a Kremlhez kötődő oligarchák által ellenőrzött orosz katonai magáncégeket (Marten, 2019).

Napjaink észt magánbiztonságáról

A függetlenségét visszanyert ország – amely Oroszországhoz hasonlóan örökölte meg a fizetett biztonsági szolgáltatásokat nyújtó „örző-védő rendőrséget”, annak élén egy magas rangú KGB-s⁴ tisztviselővel (Hakala, 2012) – következetesen választotta el a magánbiztonságot a politikailag megkérdőjelezhető szándékú külső és belső erőktől. Az állami „örző-védő rendőrség” privatizálásával elutasították a rendőrség által irányított magánbiztonságot, és visszautasították az iparág egyes javaslatait (például a biztonsági cégek jogát a házkutatások,

4 Állambiztonsági Bizottság, rövidítve KGB (oroszul: кгб – комитет государственной безопасности) a Szovjetunió állambiztonsági feladatokat ellátó szerve volt 1954 és 1991 között.

letartóztatások végrehajtásához, fegyverviseléshez stb.), egyértelműsítve ezzel a magán és közbiztonság közötti kézzelfogható jogi határvonalat.

Az állam a privatizációs folyamat részeként a magánbiztonsági ágazatban is engedélyezte a kiterjedt külföldi tulajdonszerzést, amely – az európai és nem orosz tulajdonú, így az észtek számára politikailag is elfogadható – multinacionális cégek előtérbe helyezését, egyben az észtek cégek szakmai frusztrációját eredményezte. Ugyanakkor a biztonságiparra gyakorolt jelentős hatása miatt ismét említeni kell – a Szovjetunió felbomlásán túl – Észtország EU-hoz és az Észak Atlanti Szövetséghez való csatlakozását, amelynek eredménye még napjainkban is meghatározza az iparágat (Soifer, 2012).

Érdekeség, hogy az észtek jogszabályok és társadalmi nyilatkozatok minden állampolgárt felelősnek nyilvánítanak a nemzetbiztonságért, és a férfiakat általános hadkötelezettség terheli. Jellegzetesen észtek képződmény a Kaitseliit (Észt Védelmi Liga), ami egy önkéntes fegyveres erő, amelynek 17–20 ezer önkéntes és kisszámú fizetett tagja polgári védelmi, katonai és katasztrófavédelmi kiképzést is kap. A Liga átmenetet képez a civil és a katonai erők között; a tagjai civileket nem tartóztathatnak le, de veszélyhelyzet esetén őrizhetik és ellenőrizhetik az egyes helyszínekre bejutást, valamint fegyverekkel is gyakorolhatnak (fegyvereiket a magánbiztonsági alkalmazottakkal ellentétben az otthonukban tarthatják). Ahogyan pedig azt Ilmar Rag, a Liga egyik magas rangú vezetője is megjegyezte, ez a nagy és központosított – nagyrészt rendőri kiképzést kapott – fegyveres szervezet háttérbe szorítja az ország széttagolt és többnyire fegyvertelen magánbiztonsági cégeit (Light, Singh & Gold, 2022).

Az ország fegyvertartási rendelkezéseit tovább elemezve jegyzem meg, hogy a liberális magánfegyver tulajdonlási szabályok a civileket is a honvédelem szolgálatába állítják (Light & Slonimerov, 2020). A civilek (nagyjából 30 ezer fő) önvédelmi célból, egy vagy több rövid csövű félautomata kézfegyvert birtokolnak (a teljesen automata fegyverek birtoklásának lehetőségét a Védelmi Liga tagjai számára fenntartva). A biztonsági cégeket tekintve pedig tíz nagyvállalat (köztük például az Észt Nemzeti Bank) rendelkezik a személyzete számára fegyverek kiadására vonatkozó engedéllyel, és az összes magánbiztonsági alkalmazott nagyjából fele jogosult munkája során lőfegyvert használni (Light, Singh & Gold, 2022). Mindezek alapján megállapítható, hogy a liberalizált fegyvertartás tovább csökkenti a magánbiztonság politikai jelentőségét.

Az észtek politikai döntéseknek köszönhetően (Abrams & Fish, 2015) olyan szilárd biztonsági gyakorlatok és intézmények jöttek létre, amelyek lényegében súlytalanná tették az észtek magánbiztonsági szektor működését, amely ma már különösebb figyelem nélkül végzi szerény tevékenységét (Button, 2008). A szovjet megszállás örökségének és az állami monopóliumok elutasítása

eredményeként a magánbiztonságot csak üzletként lehetett szabályozni, ami paradox módon a nemzetbiztonság egész nemzetre kiterjesztésével párosult, amely magába foglalja a biztonságipart, a civil társadalmat, a közszférát és az egyéneket (Light, Singh & Gold, 2022), sugallva annak lehetőségét, hogy az észtt magánbiztonság fejlődését és jelenét inkább a nemzeti sajátosságok köz-biztonsági prioritásai határozzák meg, mintsem a tevékenységet speciálisan szabályozó normatív elemek.

Mexikó

Claire Provost alapján a magánbiztonsági szektor globálisan becsült értéke 2020-ban elérte a 240 milliárd dollárt, amelynek megteremtésében nagyjából húszmillió regisztrált magánbiztonsági őr – az állami közbiztonsági erők létszámának majd a kétszerese – tevékenykedik. A több mint negyven országot – kiemelve közülük az USA-t, Kínát, Kanadát, Ausztráliát és az Egyesült Királyságot – érintő kutatási eredménye alapján napjaink polgárai nagyobb számban veszik igénybe a magánszektor, mintsem az arra rendelt rendőri szervek biztonsági szolgáltatásait (URL5).

Pieter Leloup és Adam White szerint azonban óvatosságnak kell lennünk az úgynevezett északi országok magánbiztonsági tipológiájának megalkotása során, ugyanis míg a szektort övező viták meglepően hasonlóak, addig az arra adott politikai válaszok jelentősen eltérő tartalmúak lehetnek (Leloup & White, 2021). Általánosságban azonban mégis kijelenthető, hogy míg az északi országok biztonságipara igen sok hasonlóságot hordoz magában, addig a déli országok biztonságipara attól jelentősen eltérő képet alkothat.

A déli területeket elemezve, Afrikában pedig minden egyenruhás rendőrré négy magánbiztonsági alkalmazottal számolhatunk (Singer, 2003), ami nagyjából 400 ezer – az afrikai kormányok rendőrségének és katonaságának összlétszámát meghaladó – munkavállalót (Dél-Afrikában legalább kilencezer magánbiztonsági céget) jelent (URL6). Kínában pedig közel négyezer magánbiztonsági vállalat nagyjából 4,3 millió fős biztonsági személyzetet foglalkoztat (URL7).

Latin-Amerikát vizsgálva pedig a régió magánbiztonsági szektora évi tíz százalékos növekedést mutatva, az állami rendészeti erők létszámának több mint a kétszeresét munkáltatja. A latin-amerikai biztonságipar működésével foglalkozó tudományos munkák alapvetően a szektort érintő problémákkal, az alacsony hatásfokú állami kontrollfunkciókkal, a magánbiztonság államra gyakorolt – főként negatív – hatásaival foglalkoznak (Cafferata, 2010; Ungar, 2007-2008; Perret, 2013; Muller, 2010; Regallado, 2002).

A „globális dél” kapcsán részletesen Mexikót említem, ahol a déli országok rendőrségének jellemzően alacsony szintű legitimitása akadályozza az észti típusú magán- és közbiztonsági rendfenntartási modell kialakulását (Puck & White, 2021).

Az egyedi jellegzetességek virágzó ipara

Mexikó dinamikusan növekvő és virágzó, egyedi jellegzetességekkel bíró magánbiztonsági iparral rendelkezik, ahol becslések alapján 8500 cég alkalmazásában 450 ezer fő magánbiztonsági őr áll, amely iparág már 2014-ben, az ország GDP-jének 1,6 százalékát jelentette (Furtos, 2014). Kialakulását tekintve a mexikói állam és a magánbiztonsági szektor közötti korántsem problémamentes kapcsolat története alapvetően három fő szakaszra osztható fel, melyek során a mexikói kormányok irányítást és ellenőrzést próbáltak gyakorolni a biztonság megteremtésének nem állami szereplői felett. Az egyes állami képességek növelésével kívánták a rendet megteremteni és fenntartani, a bűnözést és az erőszakot csökkenteni. A próbálkozásokat övező sikertelenség eredményeként viszont olyan helyzet teremtődött – és tart jelenleg is –, amelyben a mexikói állam és a magánbiztonsági szolgáltatók egymástól igen távoli és csak esetenként versenyképes kapcsolatot ápolnak (URL8).

Az egyes fejlődési szakaszokat (Logan, 2017) elemezve, először is a magánbiztonsági őröket próbálták meg a rendőrség tevékenységbe bevonni. A Policia Auxiliar (Kisegítő Rendőri) egységek létrehozása azonban az állam legitimitását veszélyeztető korrump és kizsákmányoló, alacsony képzettségi szintű közbiztonsági egységek létrehozásához, és az egyéb magánbiztonsági cégekkel kapcsolatos erőszak alapú, tisztességtelen piaci versenyhelyzet létrejöttéhez vezetett. Másodsorban az elégtelen működést szigorú normatív szabályozással próbálták korrigálni, ami a magáncégek informális működését, a tevékenység állami regisztrációja alóli kibúvást eredményezte. Napjainkra pedig a mexikói rendőrség munkavégzésének rossz minősége és hírneve a biztonsági magáncégek rendőrségtől történő elhatárolódásához, az állam és a magánszektor közötti korlátozott mérvű együttműködéshez és koordinációhoz vezetett. A mexikói állam magánbiztonsági szektort felügyelő, irányító képessége alig mérhetővé vált, ami különösen összetett helyzetet eredményezett egy olyan iparág esetében, melynek tevékenysége jó esetben növelheti, míg jelen helyzetben, akár meg is kérdőjelezheti az állam legitimitását és közrend, közbiztonság fenntartási képességét (Puck, 2017).

Mexikó magánbiztonsági szektorára – az állami és szövetségi szintekre jellemző intenzív állami (értsd normatív) szabályozási akarat ellenére – továbbra

is az informálisság jellemző, ugyanis becslések alapján a működő biztonsági cégek közel 80%-a részben vagy teljesen szabályozatlanul működik (Perret, 2013; [URL9](#)). Az informálisan működő mexikói cégeket a köznyelv csak kiskacsá, azaz „patitos”-ként emlegeti.

Mindez akár furcsának is tűnhet, de nem Mexikóban, ahol a munkavállalók körülbelül 60%-a alapvetően is az informális gazdaságban tevékenykedik ([URL10](#)). A Transparency International Global Corruption Monitor jelentése alapján a mexikóiak ötvenegy százaléka ismerte el, hogy kenőpénzt fizetett (ez az arány Latin-Amerikában itt a legmagasabb), a korrupciót a mindennapi ügyintéзések bevett és elfogadott gyakorlatának tekintve (Muller, 2010; Arám-bula, 2014).

A mexikói folyamatok azt mutatják, hogy az állam alapvető szerepet játszhat a magánbiztonsági szektor működésében, a magáncégek tevékenységének alakulásában. Ezáltal a biztonság megteremtése és fenntartása állami intézményeknek, szereplőnek minősége és magatartása erőteljesen befolyásolhatja a nem állami szereplők, a magánbiztonsági szektor ellenőrzésére, irányítására irányuló erőfeszítések eredményeit (Puck, 2017).

Az állami és nem állami erők viszonyáról

A mexikói intézményekről szóló 2014-es Parametria közvélemény-kutatás szerint a mexikói lakosság mindössze 29%-a érzett bizalmat a szövetségi rendőrség irányában, és csak 18%-a bízott meg az állami rendőrségben (az állami rendőrség a listán szereplő 31 közintézmény közül, bizalmi szavazásában az utolsó előtti helyen végzett), három legjelentősebb kritikaként a korrupciót, a szervezeti eredménytelenséget és az emberi jogok megsértését kiemelve (Sabet, 2012).

Ugyanakkor különösen érdekes kettősség is megfigyelhető a mexikói magánbiztonsági szektor működésével kapcsolatban. Gondolva itt arra, hogy a magánbiztonsági őrök öltözködésükben dominánsan, egyrészt a rendőrség (a rendőrségi egyenruhával, felszereléssel, fegyverzettel nagymértékben megegyező) idealizált hivatalos jellegét, másrészt pedig egy professzionális szakember – testőrhöz, titkosügynökhöz hasonló sötét színű öltöny, nyakkendő viselésével, annak – üzletszerű megjelenését utánozzák (Puck, 2017).

A mexikói magánbiztonsági cégek 90%-a nem hajlandó volt rendőröket felvenni, mert egyszerűen már nem bíznak meg bennük (azonban volt katonákat és tengerészgyalogosokat szívesen látnak a soraikban). Logan Puck kutatási eredményeit figyelembe véve a rendkívül lebecsült státuszú, alulfizetett, korruprt rendőrök nem érik meg azt a kockázatot, hogy bármely cég is alkalmazza

őket; illetőleg a volt rendőrök alkalmazására és a rendőrségi intézményekkel való bármilyen szintű társulásra a közvélemény is elítélően tekint. Érdekességként említem meg az *El Grafico* című Mexikó városi napilap hirtetését, amely a potenciális alkalmazottakra vonatkozó tiltásként fogalmazza meg, hogy „No ex policias”, azaz volt rendőrök az alkalmazásból kizárva ([URL11](#)). A magánbiztonsági cégek ugyanis fontosnak tartják, hogy megmutassák az olvasóknak, miszerint nem kapcsolódnak a rendőrséghez, illetőleg a rendőrség negatív hírnevéhez (Puck, 2017).

Összegzés a mexikói magánbiztonság működéséről

A már oly sokszor említett „globális déllel” ellentétben a mexikói állam és annak magánbiztonsági szervei között nem alakult ki a közrendet, a közbiztonságot szolgáló gyümölcsöző együttműködés. Mexikó legitim magánbiztonsági szolgáltatói pedig különösen nehéz helyzetbe kerültek a rendőrséggel való kapcsolatuk tekintetében, ugyanis attól inkább elhatárolódní igyekeznek, mintsem kooperálni, tekintettel annak negatív megítélésű működésére. Ugyanakkor utánaoznı is próbálják a rendőrség idealizált és uniformizált képét, hogy a nyilvánosság szemében a biztonság nyújtására érdemes entitás képében legitimálják magukat (Puck, 2017).

Napjaink mexikói rendőrsége pedig határozott lépéseket tesz megtépázott tisztessége helyreállítása érdekében, értve ezalatt a felvételi kritériumok szigorítását, a képzési trendek, az állomány felszerelésének, technikai ellátottságának fejlesztését, a fizetések, juttatások növelését, az operatív és adminisztratív eljárások javítását, illetőleg azok szakmai minőségének biztosítását. Célként jelölve a becsületes, hatékony, korrupciómentes rendőri szervezet létrehozását (Sabet, 2012).

Példák a dél-afrikai kontinensről

Rita Abrahamsen és Michael C. Williams a köz- és magánszféra közötti rendészeti komplementaritás jelentőségét hangsúlyozza a dél-afrikai Fokvárosról és a kenyai Nairóbıról szóló esettanulmányában. Kijelentve, hogy a magánszektor olyan magasan képzett szakembereket és technikai eszközöket képes az állami rendőrség számára biztosítani, melyek alkalmazására az állami szektornak sajnos nem nyílik reális lehetősége. A magánszektorral való illetén együttműködés pedig lehetővé teszi a magasan képzett szakemberek és speciális erőforrások

közcélokra történő igénybevételét. A tanulmány szerint Fokváros központi rendfenntartásának jelentős részét a város – egy, bűnügyileg különösen fertőzött és az állami erők által kontrollálhatatlan időszakban – egy az állam által erőteljes jogi eszközökkel szabályozott transznacionális biztonsági vállalkozásnak adta át, amely a rendőrséggel szoros együttműködésben erősítette meg a polgárok kormányzatba vetett bizalmát, és radikálisan csökkentette a bűnözési mutatókat. Ilyen módon lehetőség nyílt a magántulajdon gazdasági tőkéjének mozgósítására, a magánbiztonság szimbolikus helyzetének nemzeti és nemzetközi szintű megerősítésére. Mindezeknek mond ellent Nairobi története, ahol a tartós kormányzati korrupció, a hatástalan és szintén korrupt, bántalmazó rendőri tevékenység hatására az állammal szemben kialakult állampolgári bizalmatlanságot csak tovább mélyítette a magántulajdonban lévő – jogilag szabályozatlan tevékenységű – magánbiztonsági vállalkozások rendfenntartásba történő bevonása. Az igénybe vett magánrendőrségek és közbiztonsági erők között versenyhelyzet keletkezett, és a biztonság megteremtése (értsd a biztonság mint szolgáltatás megvásárlása) a gazdagok kiváltságává vált, míg a kevésbé tehetőseknek továbbra is meg kellett birkóznium a hatástalan működésű, tekintélyelvű állami rendőrséggel. Mindez pedig mélyen erodálta az állam legitimitását és rendkívüli módon súlyosbította az amúgy is kedvezőtlen bűnözési mutatókat (Abrahamson & Michael, 2011).

Ugyanitt, tényként említem, hogy a G4S-hez hasonló multinacionális konglomerátumok a 2019-es statisztikai adatok alapján 24 afrikai országban, nagyjából 121 ezer főt foglalkoztattak, és a 2015–2016-os időszak Dél-Afrikájában 8692 biztonsági cég alkalmazásában 489 666 fő regisztrált munkavállaló állt, szemben a dél-afrikai rendőrség és katonaság 151 834 fő hivatásos állományú tisztviselőjével. Másképpen kifejezve a magánbiztonság – mint a térség legdinamikusabban növekvő iparága – létszáma 3:1 arányban haladta meg az állami rendőrség állományát. További érdekességként jelölve, hogy amíg a magánbiztonsági ágazat 2004–2011 között Libériában megduplázta a bevételeit, addig Dél-Afrikában az 1986-os 600 millió rand (44 millió USA dollár) értékű iparág 2019-re már közel 60 milliárd rand (4 milliárd USA dollár) értéket képviselt (Holley, Mutongwizo & Shearing, 2019).

Anthony de Villiers Minnaar és Tinyiko David Ngoveni a magánbiztonság dél-afrikai expanzióját kutatva (URL12) az állam egyes rendészeti feladatokból, funkciókból történő kivonulását, a magántulajdon tömeges növekedését és a rendőri szervek elégtelen rendfenntartói működését jelölte meg. Rámutatva, hogy jelentős létszámú egykori rendőr és katona helyezkedett el az egyre jövedelmezőbb – jelenleg is a Dél-afrikai Nemzeti Védelmi Erő által ellenőrzött – magánbiztonsági iparban, amelynek erőteljes növekedését az alábbiak is indokolták:

- Az apartheid korszak rendőrségének politikai célú feladatellátása, az eredeti rendőri bűnmegelőzési, bűnüldözői alaptervekenység elhanyagolása.
- A bűnözés magas szintjének folyamatos fenyegetése (különösen a szervezett bűnözés, kábítószer-kereskedelem, illegális lőfegyverekkel elkövetett erőszakos bűncselekmények stb.).
- Jelentős mértékű biztosítási veszteségek és a biztosítótársaságok ragaszkodása a megfelelő szintű biztonsági intézkedésekhez.
- A hatékony rendfenntartás folyamatos hiánya.
- A bűnözés elleni küzdelem kormányzati finanszírozásának hiánya.
- A magánbiztonsági szektor érdemi, kézzelfogható eredményeket felmutató biztonságteremtő tevékenysége.
- A kormány magántulajdonú biztonsági vállalatokat alkalmaz egyes biztonsági tevékenységek ellátásához.
- A rendfenntartásban kialakult vákuum, melynek okai:
 - a rendőrség kivonulása a rendfenntartás egyes területeiről;
 - a magánbiztonság biztosítási értékének emelkedése;
 - magánbiztonsági szolgáltatások árainak emelkedése miatt a kevésbé tehetősek felmondják a drága szolgáltatásokat;
 - a magánbiztonsági cégek főleg kormányzati feladatokat kezdenek ellátni;
 - kisebb magánbiztonsági cégek ideiglenes piacszerzése (URL19).

Fehér és fekete települések joga

Az 1990-es években Dél-Afrikában is élénk vita bontakozott ki a magánszektor tevékenységi körének bővítésével, a rendfenntartás módjának újragondolásával kapcsolatban. Megfogalmazva a rendőrségi erők, eszközök, képességek tradicionálisan „fekete településekre” történő átirányítását, míg a tehetősebb „fehér települések” számára a magánszektor fizetett biztonságteremtő szolgáltatásai igénybevételének preferálását. Felvetve ezzel – a tisztán őrzési funkciókon túl – az egyes rendfenntartási tevékenységekhez rendelt, sokakban alkotmányos és emberi jogi aggályokat eredményező nyomozati jogkör magánszektorra kiterjesztésének lehetőségét.

A dél-afrikai magánbiztonság teljes fejlődési ívének bemutatása azonban jelentősen meghaladná dolgozatom terjedelmi kereteit, ugyanakkor mégis meg kell említenem a magánlakásokba, gyárakba, vállalkozásokhoz telepített riasztó-rendszerek felügyeletével kapcsolatosan a magáncégek által nyújtott fegyveres reagálási szolgáltatásokat, az üzleti negyedek CCTV felügyeletét, a bevásárlóközpontok és parkolók közterületeinek biztosítását, illetőleg a magánnyomozók – rendőrségi nyomozásokat kiegészítő – tevékenységét.

A Magánbiztonsági Ágazatot Szabályozó Hatóság

A bizonytalanság korszakát a 2001. évi 56-os törvénnyel (Act 56 of 2001) lezárva, a magánbiztonsági szektor működését egyértelműsítő, több lépcsőben véglegesített jogi szabály keretei közé igazították. A törvénnyel létrehozták a Magánbiztonsági Ágazatot Szabályozó Hatóságot, amely a biztonsági szolgáltatók működését regisztrációhoz köti és egy magánbiztonsági magatartási kódexet is tartalmaz, a biztonsági szolgáltatót úgy meghatározva, mint „*aki egy másik személynek díjazás, jutalom, díj vagy haszon ellenében biztonsági szolgáltatást nyújt*” [56 of 2001. s1(m) 10.]. A „biztonsági szolgáltatót” pedig úgy írja le, mint ami az alábbi szolgáltatásokat és tevékenységeket nyújtja:

- „*személy vagy vagyontárgy bármilyen módon történő védelme,*
- *személy vagy vagyontárgy védelmével, biztonsági szolgálat nyújtásával, biztonsági berendezés üzemeltetésével kapcsolatos tanácsadás,*
- *személyek, vagyontárgyak bármilyen módon történő védelmével kapcsolatos reaktív vagy reagáló szolgáltatás,*
- *olyan szolgáltatások nyújtása, amelynek célja a rend és biztonság nyújtása sport, szabadidős, szórakoztató és hasonló célra szolgáló helyiségekben,*
- *gyártás, importálás, forgalmazás, felügyeleti eszközök reklámozása,*
- *magánnyomozói feladatok ellátása,*
- *biztonsági képzés, oktatás nyújtása jelenlegi és leendő biztonsági szolgáltatók számára,*
- *biztonsági berendezések telepítése, javítása, karbantartása,*
- *elektronikus biztonsági berendezésekből érkező jelek, adatátvitel felügyelete és*
- *lakatos feladatkör ellátása.*” [56 of 2001. s1(a-j)]

A dél-afrikai magánszektor és a rendőrség közötti együttműködés azonban nem került további szakpolitikai iránymutatásokkal szabályozásra, így továbbra is a rendőrség előjoga, hogy bármely magáncéggel hivatalos megállapodást kötson feladatai kiszervezésére, vagy közös rendészeti műveletek végrehajtására. A mindennapok gyakorlatát pedig még tovább bonyolítja a régió biztonságipara által nyújtott szolgáltatások rendkívül széles köre, a tehetősebb városrészek „partnerségi rendfenntartást” megfizetni képes elhatározása, illetőleg a két szektor közötti együttműködés érdemi szabályozatlansága.

Ausztrália

Tim Prenzler és Rick Sarre szerint míg a biztonságipar a bűnözés csökkentésére és a biztonsági technológiák fejlesztésére törekszik, addig a biztonság összetársadalmi igényének növekedését a biztonsági vállalatok által elkövetett, alábbi jogellenes és etikátlan magatartások számának növekedése kíséri:

- csalás (hamis tartalmú ajánlatok tétele, szerződések teljesítésének elmulasztása),
- szakmai hozzá nem értés és gyenge színvonalú teljesítés,
- alulfizettség, a biztonsági személyzet kizsákmányolása,
- korrupt gyakorlatok (például pályázatokhoz, megbízásokhoz, rendőrségi eljárásokhoz kapcsolódó vesztegetések, kenőpénzek),
- információs korrupció (például bizalmas információk vásárlása hivatalos szervektől),
- erőszak (főként tömegkezelés, rendezvények esetén elkövetett erőszak),
- jogtalan letartóztatás és fogva tartás,
- birtokháborítás, magánélet megsértése,
- diszkrimináció és zaklatás,
- bennfentes bűnözés (értsd: vállalalkozási esélyegyenlőség megsértése, tisztességtelen piaci magatartás) és
- fegyverekkel történő visszaélés (Prenzler & Sarre, 2008).

Nem volt ez másképp a szervezett bűnözői körökkel átszótt és (pénzmosás, adókijátszás, erőszakos bűncselekmények, zsarolás, engedély nélküli tevékenységgyakorlás stb.) botrányoktól hangos ausztrál biztonságipar esetében sem (Prenzler & Milroy, 2012), ahol rendkívül szigorú hatósági (többek között ombudsmani) (URL13) és más, addig példátlan vizsgálatok (Button & George, 2006), normatív intézkedések, folyamatos ellenőrzések és a biztonsági cégek auditálása útján szabályozták annak – továbbra is reflektorfényben lévő – államunként is eltérő működését.

A 0,25 milliárd ausztrál dollár biztonsági költségvetésű sydney-i olimpia biztosításában alig tízezer fő (752 nézőként egy fő) rendőr és katona, míg a biztonsági szektor részéről több mint harmincezer személy és több ezer kormányzati tisztviselő vett részt. Azzal együtt, hogy az olimpiai játékok ideje alatt – a hírszerző és titkosszolgálati szervek ügynökein felül – készenlétbe helyezték az ausztrál hadsereg speciális alakulatait, páncélozott járműveit, Black Hawk helikoptereit, valamint az USA haditengerészetének több hajója is az ország partjainál horgonyzott. Azt is tényként kell kezelni, hogy az alacsony (50 ausztrál dollár/látogató) biztonsági költségvetésű, kisszámú élőerős védelemmel megrendezett

olimpiai játékok ideje alatt nem derült fény a sportolók vagy a turisták sérelmére elkövetett súlyosabb bűncselekmények elkövetésére (Mátyás, Tóth, Bujdosó, Dávid & Gogo, 2023).

Katonai magánvállalatokról

A globális észak és dél, talán legnagyobb nemzetközi figyelemmel kísért met-széspontjaként kell szólnom a háború privatizációja során katonai magánvállalatok néven ismert nemzetközi szereplők fegyveres konfliktusokban, pénzbeli kompenzációért nyújtott – harci, logisztikai, nyomozási/hírszerzési, operatív, határőrizeti, oktatási, kockázatértékelési, stratégiai/taktikai tervezési stb. – szolgáltatásairól (Janaby, 2016), a nemzetközi terminológiában Private Military Companies (Magán Katonai Vállalatok, továbbiakban: PMC) elnevezésű, katonai jellegű magáncégek dolgozói által a különböző harctéri, fegyveres konfliktusok során, sok esetben megsértett nemzetközi – humanitárius – jogi helyzet, nemzetközi jog által még megoldásra váró állapotáról (Khan, Fayaz & Khan, 2022).

A PMC atyjának tekintett David Stirling alezredes – az általa 1941-ben Angliában létrehozott Különleges Légi Szolgálat (SAS – Special Air Service) – mintáját követve a „Watch Guard International” elnevezésű cégével kezdett el a Perzsa-öböl szultánságainak katonai taktikákat tanítani. A jelentős anyagi haszonnal járó – és sok esetben vitatott előjelű politikai eredményeket felmutató – kezdeményezést számos nemzetközi magánvállalat követte, gondolva például az 1997-ben alapított Black Waterre, a 2004-ben létrehozott G4S-re mint a világ második legnagyobb katonai magánvállalkozására, vagy akár az (Ádeni-öbölben, Afganisztánban, Izraelben, Szomáliában, Bissau-Guineában, Palesztinában és Irakban napjainkban is jelen lévő) (URL14) Fort Defense Groupra. Ugyanitt még közel hatvan olyan nemzetközi nagyvállalatot említve (kiemelve néhányat: Sandline International, L3 Communications, Supreme Group, Aegis Defense Services, DynCrop), melyek közel húszezer magánkatonával nyújtottak szolgáltatást az iraki háború idején (Khan, Fayaz & Khan, 2022).

Peter Singer szerint a katonai magánvállalatok szolgáltatásai az alábbi három nagy üzleti szektort fedik le:

- fegyveres erők tevékenységének hírszerzési, karbantartási, logisztikai és egyéb célú támogatása,
- katonai, taktikai tanácsadás, katonák kiképzése,
- közvetlen katonai (harctéri) tevékenység nyújtása (Cameron, 2006).

Háború mint vállalkozás

A 2001. szeptember 11-ei terrortámadást követő időszak a háború elüzletiesedését eredményezte, amelynek következményeként számos katonai vállalkozás vett részt a világ különböző tájain – Irakban, Szomáliában, Afganisztánban, Bosznia-Hercegovinában, Horvátországban, Mozambikban, Kuvaitban stb. – zajló háborús konfliktusokban. A háború privát szektorba szervezését azonban nem követték a reguláris katonai hadviselés szabályai, így a PMC tagja által elkövetett humanitárius vagy egyéb jogsértés esetén, az egyéni felelősség megállapításán túl, különösen nehézkesnek és időigényesnek tűnik a vállalati elszámoltathatóság és felelősségre vonás nemzeti vagy nemzetközi szintű kérdésköre.

Anglia

A rendőri munkaerő felkészítése során kiemelt jelentőséggel bír, hogy az egyén megértse a társadalom fejlődésének lehetséges és valószínű irányát, illetőleg annak hatásait. Az „itt és most” valósága mellett felkészüljön a jövőbeni előre lépés, a lehetséges változások irányításának kihívásaira (Pearson-Goff & Herrington, 2014), tehát az általa képviselt szervezetet úgy kell pozícionálnia, hogy az a körülmények és társadalmi elvárások változásával együtt legyen sikeres (URL15). Mindennek részét képezi a problémaorientált rendfenntartás is, amely nagy hangsúlyt fektet az olyan válaszokra, melyek megelőző jellegűek és nem függenek a büntető igazságszolgáltatási rendszer alkalmazásától, amelyek más állami szervek, a közösség és a magánszféra bevonásával valósulnak meg (amennyiben azok részvétele jelentősen hozzájárulhat a probléma csökkentéséhez) (Goldstein, 1990). Ahogyan pedig azt Colin Rogers, Ian Pepper és Louise Skilling szerzőhármasa is megjegyzi, a rendőri tevékenység nagymértékben összeegyeztethető a – minőségileg és etikailag is jóváhagyott – bizonyítékon alapuló problémaorientált bűnmegelőzési tevékenységgel (Rogers, Pepper & Skilling, 2022). Tanulmányom további részében egy, a fent említett modellel szorosan összefüggő, az Egyesült Királyságban elvégzett tudományos kísérlet eredményeit ismertetem.

Nők és lányok elleni erőszak esete az Egyesült Királyság vasúti hálózatán

Az Egyesült Királyság tömegközlekedési környezetében megvalósuló jogsértő cselekmények – különös tekintettel a nők sérelmére elkövetett erőszakos

bűnesetek – megelőzése érdekében 2022-ben elvégzett kutatás a magánbiztonság és az állami rendőrség együttműködési lehetőségeit vizsgálta meg. Az ENSZ határozattal (URL16) megegyező tartalmú, nem kívánt szexuális viselkedések és bűnelkövetések, illetőleg a vasúti hálózatokon okozott károk gyakorisága és mértéke valamennyi formájának csökkentését célozva, a közös biztonságunk érdekében megvalósítható, tudományágakon átívelő, bizonyítékokon alapuló megoldásokat és stratégiákat keresve.

Az elkövetési helyszínekre, az elkövetőkre és az áldozatokra fókuszáló kutatás módszertanát, körülményeit és megállapításait Ariel Barak tanulmánya foglalja össze. Barak szerint a magánbiztonság „klasszikus” rendőri szerepek helyetti alkalmazása nem csupán a közkiadások csökkentését, hanem a tevékenység többnyire hatékonyabb végrehajtását is eredményezi, megerősítve a biztonság megteremtésének állami és nem állami szereplői együttműködésének fontosságát (URL17).

A kutatás első lépésében a bűnügyileg leginkább fertőzött gócpontok azonosítására és feltérképezésére, a jellemző bűncselekményi kategóriák, rendőrségi nyilvántartások alapján történő beazonosítására került sor. A megjelölt „forró pontok” tekintetében meghatározásra került az oda rendelt magánbiztonsági erő létszáma, az általuk ott eltöltendő idő nagysága és a visszatérő ellenőrzések darabszáma is, melyek megalkotásához számos korábbi kutatás eredményeit is figyelembe vették (Koper, 1995; Ariel, Weinborn & Sherman, 2016; Telep, Weisburd, Gill, Vitter & Teichman, 2014; Bland, Leggetter, Cestaro & Sebire, 2021; Barnes et al., 2020). A potenciális beavatkozás végrehajtása így a biztonsági őrök kezébe került, akik kizárólagos feladatává a rendőrséggel való közvetlen (értsd: kevesebb papírmunkával és bürokráciával terhelt online) kapcsolat megerősítésével egyidejűleg, az egyes helyszínek biztonságának megteremtését tették (URL18).

Tanulmányom terjedelmére tekintettel a kutatás valamennyi különlegesen izgalmas és érdekes eredménye közül csak annak néhány megállapítását van módom kiragadni. Gondolva itt például az egyes helyszínek jó megvilágításának, karbantartásának és tisztaságának, CCTV és élőerős felügyeletének bűnmegelőzési erejére, valamint a sötét, zárt, szűk, elszigetelt, piszkos, rosszul karbantartott, graffitivel zsúfolt, akár alkoholt is áruló létesítmények közelségében lévő helyek vandalizmus jelenlétét sugalló negatív tendenciáira (Ceccato, 2014). Megállapításra került, hogy a rendőri nyilvántartások alapján azonosított „forró pontok” kezelésére, a „biztonságos terek” létrehozására kiváló lehetőséget biztosít a köz- és magánszféra együttműködése, amely kiegészült a megfelelő minőségű párbeszédre alapuló bejelentő és kommunikációs rendszer üzembe állításával.

A kutatás eredményei alapján az is bizonyítást nyert, hogy gyakran a jogellenes cselekmény elkövetésétől való specifikus elrettentés, a „közvetlen és konkrét figyelmeztetés” is elegendőnek bizonyulhat az egyénnel szemben, aki számára ez a büntetés, az elfogás és a lebukás – az elkövetéssel várható haszon elmaradása – lehetőségének „értelmes dóziszát” hordozza (Pratt & Turanovic, 2016).

Az angliai együttműködés margójára

Az angliai, akár ideálisnak is tekinthető komplementer rendészeti modell margójára írva jegyzem meg, hogy a magánbiztonsági ágazat biztonság megteremtésében betöltött szerepe alapvetően függ attól, hogy az állami rendészeti szervek (elsődlegesen a rendőrség) mennyire hajlandóak elismerni annak létjogosultságát, abban betöltött szerepét. További lényeges alkotóelemként említve pedig a szektor megfelelő módú és mértékű jogi szabályozását, a működés társadalmi beágyazódottságát és elfogadottságát.

A magán és közszféra közötti együttműködésnek törvényekben és egyéb szabályzó elemekben egyértelműen meghatározott hatáskörök és illetékességek alapján kell megvalósulnia. Ezáltal elkerülve a magánszektor esetleges visszaéléseit, melynek garanciális elemeit a szigorú állami felügyeleti tevékenység adja. Mindezek alapján a biztonság megteremtése állami és nem állami szereplői közötti kapcsolat, alapvetően az alábbi modelleken alapulhat:

- függetlenség (a szereplőknek speciális feladataik vannak, amelyek végrehajtása során azok szinte soha nem lépnek kapcsolatba egymással);
- versenyképesség (a szereplők egymással versenyhelyzetben állnak, kapcsolatukat a kölcsönös bizalmatlanság és a munkáért folytatott versengés jellemzi, ami alapvetően zárja ki a szereplők közötti együttműködést);
- komplementaritás (ebben a modellben a szereplők egymás mellett léteznek a piacon, a feladatmegosztás határainak világos és pontos kijelölésével, egymás tevékenységének kölcsönös kiegészítésével);
- együttműködés (kölcsönös együttműködésen, kölcsönös támogatáson alapul, melynek célja az egyes szereplők erősítése);
- partnerség (ebben a modellben valamennyi szereplő a teljes egyenlőségen alapuló, legmagasabb szintű együttműködést valósítja meg a közös cél elérése érdekében) (Djukic & Zoric, 2022).

Kanada

A világ bármely országáról is beszélve, a rend fenntartása a rendőrség hagyományos és törvényes monopóliumát képezte, amely paradigma a magánbiztonsági szektor megjelenésével kezdett el lebomlani. A növekvő magán- és köztulajdon védelmét pedig egyre inkább átveszik a magántulajdonban lévő biztonsági cégek, mely újszerű jogi helyzet számos kérdést eredményez a magánszolgálatok legitimitásával kapcsolatban (Staubli, 2022).

Kimondhatjuk, hogy egy törvényesnek tekintett hatalom eredményesebben képes teljesíteni küldetését és a polgárokkal való kapcsolata is kiegyensúlyozottabb. A törvényes hatalomba és hatalomgyakorlásba vetett bizalom pedig – mint a nyugati társadalmak fontos tényezője – jelentősen leegyszerűsíti a társadalmi folyamatokat és az egyéni interakciókat is (Luhmann, 2000), míg az intézményi bizalom az intézmények megfelelő működésébe vetett bizalomként, az elvek helyességébe vetett hitként értelmezhető (Giddens, 1999). A biztonságot szolgáltatóban (a rendőrségben vagy a magánbiztonsági szektor képviselőjében) pedig azok bíznak meg érdemben, akik valamilyen pozitív élményt tapasztaltak azzal (az intézménnyel/szolgáltatóval), illetőleg az azt képviselő rendőrrel vagy a biztonsági cég képviselőjével kapcsolatban (Giddens, 1999). Mindez pedig különösképpen jellemző a modern társadalmak összetett intézményrendszerére, melynek struktúráit és működési mechanizmusait különösen nehéz megérteni (Sztompka, 1999).

A továbbiakban egy a fentiekkel kapcsolatos, igazán különleges kanadai gyakorlatot, a torontói hivatásos rendőri állomány magánbiztonsági szektorban végzett szabadidős és egyben szolgálati tevékenységét mutatom be, amely túlszolgálatként elszámolva, az őt alkalmazó rendőri szerv útján kerül anyagi ellentételezésére.

A magánszektor által fizetett rendőri feladatok

A torontói rendőrség által kiadott, úgynevezett „18-19 fizetett feladatok” norma bevezetője is leszögezi, hogy a rendőrségi szolgáltatásokról szóló törvény (R.S.O. 1990, c. P.15) alapján lehetőség nyílik a torontói rendőrség útján (URL18) szervezett magánjellegű, „fizetett szolgálatnak” (URL19) elnevezett tevékenység, rendőrök általi végzésére. A szabadidő terhére végzett fizetett feladatokat külső felek finanszírozzák, míg a rendőrök – esküjüknek és a rendőrségi szolgálatról szóló törvénynek és egyéb normatív szabályozóknak megfelelő – munkavégzésének ellenőrzése és irányítása a rendőrfőnök hatáskörébe tartozik.

A rendőri jelenléte növelő fizetett szolgálat során a rendőrök, az ügyfél kérése és a rendőrfőnök vagy az általa kijelölt személy jóváhagyása alapján látanak el a Torontói Rendőrségi Szolgálat (továbbiakban: Szolgálat) küldetésével összeegyeztethető, önkéntes rendőri tevékenységet Toronto városában. A Szolgálat felelősségi körébe tartozik az ügyfélkérelmek adminisztrációja (az ügyfelek háttér és hitelképességének ellenőrzése), a feladatvégrehajtás koordinációja és ellenőrzése, valamint a kifizetések adóhatóság felé történő bejelentése és keresmények kiosztása. Rendkívüli esemény bekövetkezése esetén a Torontói Rendőrségi Művelési Központ (Toronto Police Operations Centre, továbbiakban: TPOC) jogosult a fizetett szolgálatot teljesítő rendőrök operatív igények szerinti átirányítására. Ugyanakkor a fizetett szolgálat minden eleme szigorú és egyértelmű tartalmú szabályozás alá esik, értve ez alatt:

- az igények benyújtásának módját, a kapcsolódó határidőket és a kötelezően fizetendő óradíjakat;
- a felek elállásának lehetőségeit;
- az ellátható, a tiltott, a korlátozás alá eső és a felettes szervtől érkező megbízásokra (például fogva tartottak kórházi őrzése stb.) adható szolgálati formák meghatározását;
- az egyes feladatokhoz rendelhető létszám, felszerelés, fegyverzet, gépjármű és egyéb technikai eszköz meghatározását;
- a feladatra jelentkezővel szembeni minimum követelményeket;
- a szórakoztató jellegű összejövetelek protokollját;
- a fizetett szolgálatban eltöltött idő nyilvántartását;
- a szolgálatba lépés, a szolgálatellátás és annak befejezésével kapcsolatos részletszabályokat, illetve az ellenőrzések és a jelentések rendjét;
- az átirányításra jogosult TPOC feladat- és hatáskörét;
- a szolgálatellátáshoz kapcsolódó vezetői funkciók részletes szabályozását;
- a tevékenység részét képező fogalmak pontos meghatározását.

A fizetett szolgálat intézménye törvényes lehetőséget biztosít a hivatásos állomány számára a szolgálati feladatok ellátásával nem ütköző, a szabadidő terhére végezhető legális és bejelentett, önkéntes tevékenység rendőri szabályrendszer szerinti végzésére. A magánszektor látható rendőri erővel történő megerősítése, annak bűnmegelőzési szerepén túl, megszilárdítja a rendőrség társadalmi elfogadottságát és jelentős állománymegtartó erővel is bír.

Konklúzió

Az egyes országok magánbiztonsági szektorának működését – a szándékom szerint még a témával foglalkozók számára is újszerűen – bemutató írásomban az érintett államok kutatóinak tudományos munkáit és kutatási eredményeit hívtam segítségül. A magánbiztonság angolszász szakirodalmában jelen lévő meghatározó trendek mellett olyan fogalmakat is értelmeztem, mint a csomóponti kormányzás, a lehorgonyozott pluralizmus vagy a globális észak és dél, illetőleg a magánbiztonság, nemzetenként eltérő elméleti tartalmát is megvizsgáltam.

Tanulmányom esetenként meghökkentő vagy akár követendő külföldi példák és gyakorlatok ismertetésével betekintést nyújtott Észtország, Mexikó, Dél-Afrika, Ausztrália, Anglia és Kanada magánbiztonsági szektorának működésébe, valamint a nemzetközi jog által csak kevésbé szabályozott katonai magánvállalatok nemzetközi tevékenységébe. Elemeztem az egyes nemzetek magánszektorainak rezsimeket, államokat erősítő vagy gátló működését, bizonyítva, hogy míg a szektort övező politikai viták nagyrészt hasonló tartalmúak, addig az azokra adott válaszok államonként, nemzetenként is eltérő képet alkothatnak.

Felhasznált irodalom

- Abrahamsen, R. & Michael, C. W. (2011). *Security Beyond the State: Private Security in International Politics*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511974441>
- Abrams, N. A. & Fish, M. S. (2015). Policies first, institutions second: Lessons from Estonia's economic reforms. *Post-Soviet Affairs*, 31(6), 491–513. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2015.1061739>
- Arámbula, J. A. (2014). *Director General of Private Security, Comisión Nacional de Seguridad, Secretaría de Gobernación*. Mexico City.
- Ariel, B., Weinborn, C. & Sherman, L. W. (2016). „Soft” policing at hot spots-do police community support officers work? A randomized controlled trial. *Journal of Experimental Criminology*, 12(3), 277–317. <https://doi.org/10.1007/s11292-016-9260-4>
- Bajagić, M. (2007). *Osnovi bezbjednosti*. Kriminalisticko-policijska akademija.
- Barnes, G. C., Williams, S., Sherman, L. W., Parmar, J., House, P. & Brown, S. A. (2020). *Sweet spots of residual deterrence: A randomized crossover experiment in minimalist police patrol*. SocArXiv Papers. <https://doi.org/10.31235/osf.io/kwf98>
- Bland, M., Leggetter, M., Cestaro, D. & Sebire, J. (2021). Fifteen minutes per day keeps the violence away: A crossover randomised controlled trial on the impact of foot patrols on serious violence in large hot spot areas. *Cambridge Journal of Evidence-Based Policing*, 5(3), 93–118. <https://doi.org/10.1007/s41887-021-00066-3>

- Button, M. & George, B. (2006). Regulation of private security: Models for analysis. In Gill, M. (Ed.), *Handbook of Security* (pp. 563–585). Palgrave Macmillan.
- Button, M. (2008). *Doing Security: Critical Reflections and an Agenda for Change. Crime prevention and security management*. Palgrave Macmillan.
- Cafferata, F. G. (2010). Privatisation of Security in Latin America: Review. *Global Consortium on Security Transformation Working Paper Series 3*.
- Cameron, L. (2006). Private Military Companies: Their Status Under International Humanitarian Law and Its Impact on Their Regulation. *International Review of the Red Cross*, 88(863), 573–598. <https://doi.org/10.1017/S1816383106000683>
- Ceccato, V. (2014). The nature of rape places. *Journal of Environmental Psychology*, 40(5), 97–107. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2014.05.006>
- de Waard, J. (1999). The Private Security Industry in International Perspective. *European Journal on Criminal Policy and Research* 7(2), 143–144. <https://doi.org/10.1023/A:1008701310152>
- Djukic, S. & Zoric, Z. (2022). Futurology of the private security sector in Bosnia and Herzegovina. In *VIII International Scientific Professional Conference Security and Crisis Management, Theory and practice (secman), Safety for the future, 29th and 30th September 2022*, Sremska Kamenica (pp. 59–61).
- Dorn, N. & Levi, M. (2007). European private security, corporate investigation and military services: Collective security, market regulation and structuring the public sphere. *Policing and Society* 17(3), 213–238. <http://dx.doi.org/10.1080/10439460701497303>
- Favarel-Garrigues, G. (2011). Threats to property rights in Russia: From private coercion to state aggression. *Post-Soviet Affairs*, 28(3), 263–295. <https://doi.org/10.2747/1060-586X.28.3.263>
- Feldmann, M. (2001). The fast track from the Soviet Union to the world economy: External liberalization in Estonia and Latvia. *Government and Opposition*, 36(4), 537–558. <http://dx.doi.org/10.1111/1477-7053.00080>
- Feldmann, M. (2017). Crisis and opportunity: Varieties of capitalism and varieties of crisis responses in Estonia and Slovenia. *European Journal of Industrial Relations*, 23(1), 33–46. <https://doi.org/10.1177/0959680116672280>
- Feldmann, M. (2018). Extraordinary politics and durable reform: Lessons from trade liberalisation in Estonia and Poland. *Post-Communist Economies*, 30(3), 365–381. <https://doi.org/10.1080/14631377.2017.1362097>
- Finszter G. (2012). *A rendőrség joga*. Duna Mix Kft.
- Frutos, M. (2014). *Seguridad Privada es 60% Patito*. Reporte Indigo.
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Stanford University Press.
- Goldstein, H. (1990). *Problem-oriented policing*. Police Executive Research Forum, McGraw-Hill.
- Hakala, J. (2012). *Regulation of manned commercial security services: A transnational comparative study of Belgium, Estonia, New York, Queensland, South Africa and Sweden*. City University.
- Hiscock, D. (2006). The commercialisation of post-Soviet private security. In Bryden, A. & Caparini, M. (Eds.), *Private Actors and Security Governance* (pp. 129–148.). LIT Verlag.

- Holley, C., Mutongwizo, T. & Shearing, C. (2019). Conceptualizing Policing and Security: New Harmscapes, the Anthropocene, and Technology. *Annual Review of Criminology*, 3, 341–358. <https://doi.org/10.1146/annurev-criminol-011419-041330>
- Janaby, M. G. (2016). *The Legal Regime Applicable to Private Military and Security Company Personnel in Armed Conflicts*. Springer International Publishing.
- Johnston, L. & Shearing, C. (2003). *Governing Security: Explorations in Policing and Justice*. Routledge.
- Johnston, L. (2006). Transnational security governance. In Wood, J. & Dupont, B. (Eds.), *Democracy, Society, and the Governance of Security* (pp. 33–51). Cambridge University Press.
- Jones, T. & Newburn, T. (2002). The Transformation of Policing? Understanding Current Trends in Policing Systems. *The British Journal of Criminology*, 42(1), 129–146. <https://doi.org/10.1093/bjc/42.1.129>
- Keković, Z. (2004). Nedrzavni sektor bezbjednosti: Kako do standarda. *Perjanik*, 2(5), 98–103.
- Kerezsi K. & Nagy V. (2017). A rendészettudomány kritikai megközelítése. In Boda J., Felkai L. & Patyi A. (Szerk.), *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére* (pp. 275–286). Dialóg Campus.
- Kesić, Z. (2009). *Privatni sektor u kontroli kriminaliteta*. Dosije studio.
- Khan, M. A., Fayaz, M. & Khan, U. N. (2022). Liability of the Private Military Companies for Violations of International Humanitarian Law. *Journal of Law & Social Studies (JLSS)*, 4(2), 247–251. <https://doi.org/10.52279/jlss.04.02.247261>
- Koper, C. S. (1995). Just enough police presence: Reducing crime and disorderly behavior by optimizing patrol time in crime hot spots. *Justice quarterly*, 12(4), 649–672. <https://doi.org/10.1080/07418829500096231>
- Lehmbruch, B. & Sanikidze, L. (2014). Soviet legacies, new public management and bureaucratic entrepreneurship in the Georgian protection police: Agencifying the police? *Europe-Asia Studies*, 66(1), 88–107.
- Leloup, P. & White, A. (2021). Questioning Anglocentrism in plural policing studies: Private security regulation in Belgium and the United Kingdom. *European Journal of Criminology*, 20(2), 548–567. <https://doi.org/10.1177/14773708211014853>
- Light, M., Singh, A-M. & Gold, J. (2022). Private security and national security: The case of Estonia. *Theoretical Criminology*, 26(4), 664–683. <https://doi.org/10.1177/13624806221099930>
- Light, M. & Slonimerov, E. (2020). How gun control policies evolve: Gun culture, ‘gunscape’ and political contingency in post-Soviet Georgia. *Theoretical Criminology*, 24(4), 590–611. <https://doi.org/10.1177/1362480618822832>
- Loader, I. & Percy, S. (2012). Bringing the ‘outside’ in and the ‘inside’ out: Crossing the criminology/IR divide. *Global Crime*, 13(4), 213–218. <http://dx.doi.org/10.1080/17440572.2012.715402>
- Loader, I. & Walker, N. (2001). Policing as a public good: Reconstituting the connections between policing and the state. *Theoretical Criminology*, 5(1), 9–35. <https://doi.org/10.1177/1362480601005001002>

- Loader, I. & Walker, N. (2006). Necessary virtues: The legitimate place of the state in the production of security. In Wood, J. & Dupont, B. (Eds.), *Democracy, Society, and the Governance of Security* (pp. 165–195). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511489358.009>
- Loader, I. & Walker, N. (2007). *Civilizing Security*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511611117>
- Luhmann, N. (2000). *Vertrauen: Ein Mechanismus der Reduktion sozialer Komplexität*. Lucius & Lucius.
- Marten, K. (2019). Russia's use of semi-state security forces: The case of the Wagner Group. *Post-Soviet Affairs*, 35(3), 81–204. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2019.1591142>
- Mátyás Sz., Tóth N. Á., Bujdosó Z., Dávid L. D. & Gogo, A. C. F. (2023). A sportrendészet és a turizmusbiztonság szerepe a nyári olimpiai játékokon. *Belügyi Szemle*, 71(1), 25–52. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.2>
- Mitrovic, L. & Pavlovic, G. (2012). *Sistem bezbjednosti Bosne i Hercegovine – pravni aspekti i aktuelno stanje*. Medjunarodno udruzenje naucnih radnika – AIS.
- Muller, M-M. (2010). Private Security and the State in Latin America: The Case of Mexico City. *Brazilian Political Science Review* 4(1), 131–154.
- Pearson-Goff, M. & Herrington, V. (2014). Police leadership: A systematic review of the literature. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 8(1), 14–26. <https://doi.org/10.1093/police/pat027>
- Perret, A. (2013). Privatization Without Regulation: The Human Risks of Private Military and Security Companies (PMSCs) in Mexico. *Mexican Law Review*, 6(1), 163–175.
- Pratt, T. C. & Turanovic, J. J. (2016). Lifestyle and Routine Activity Theories Revisited: The Importance of „Risk” to the Study of Victimization. *Victims & Offenders*, 11(3), 335–354. <https://doi.org/10.1080/15564886.2015.1057351>
- Prenzler, T. & Milroy, A. (2012). Recent inquiries into the private security industry in Australia: Implications for regulation. *Security Journal*, 25(4), 342–355. <https://doi.org/10.1057/sj.2012.2>
- Prenzler, T. & Sarre, R. (2008). Developing a risk profile and model regulatory system for the security industry. *Security Journal*, 21(4), 264–277. <http://dx.doi.org/10.1057/palgrave.sj.8350064>
- Puck, L. & White, A. (2021). Cultural and symbolic capital in the market for security: Police–private security relations in Mexico and the United Kingdom. *Policing and Society*. <https://doi.org/10.1080/10439463.2021.1984472>
- Raudla, R. & Kattel, R. (2011). Why did Estonia choose fiscal retrenchment after the 2008 crisis? *Journal of Public Policy*, 31(2), 163–186. <https://doi.org/10.1017/S0143814X11000067>
- Regallado, S. E. (2002). Public Security versus Private Security? In Bailey, J. & Chabat, J. (Eds.), *Transnational Crime and Public Security: Challenges to Mexico and the United States* (pp. 181–194). Mexican Studies at the University of California.
- Rigakos, G. (2002). The New Parapolice: Risk Markets and Commodified Social Control. *The British Journal of Criminology*, 45(2), 244–245. <https://doi.org/10.1093/bjc/azi012>

- Rogers, C., Pepper, I. & Skilling, L. (2022). Evidence-based policing for crime prevention in England and Wales: perception and use by new police recruits. *Crime Prevention and Community Safety*, 24(1), 328–341. <https://doi.org/10.1057/s41300-022-00158-w>
- Saar, J. (2004). Crime, crime control and criminology in post-communist Estonia. *European Journal of Criminology*, 1(4), 505–531.
- Sabet, D. (2012). *Police Reform in Mexico: Informal Politics and the Challenge of Institutional Change*. Stanford University Press.
- Shearing, C. & Stenning, P. (1983). Private security: Implications for social control. *Social Problems*, 30(5), 493–506.
- Sheptycki, J. (2007). The constabulary ethic and the transnational condition. In Goldsmith, A. & Sheptycki, J. (Eds.), *Crafting Transnational Policing: Police Capacity-Building and Global Policing Reform* (pp. 31–73). Oxford.
- Singer, P. W. (2003). *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. Cornell University Press.
- Singh, A-M (2009). Policing and Crime Control in Post-Apartheid South Africa. *The British Journal of Criminology*, 49(6), 919–922. <https://doi.org/10.1093/bjc/azp050>
- Smith, D. (2013). *Estonia: Independence and European Integration*. Routledge.
- Soifer, H. D. (2012). The causal logic of critical junctures. *Comparative Political Studies* 45(12), 1572–1597. <https://doi.org/10.1177/0010414012463902>
- Spitzer, S. & Scull, A. T. (1977). Privatization and Capitalist Development: The Case of the Private Police. *Social Problems*, 25(1), 18–29. <https://doi.org/10.2307/800464>
- Staubli, S. (2022). Trust in private security companies in Switzerland: the role of negative experience and pro police attitudes. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.14825.57446>
- Sztompka, P. (1999). Trust: a sociological theory. *Economics & Philosophy*, 18(1), 183–204. <https://doi.org/10.1017/S0266267102221136>
- Taylor, N. (2018). *Estonia: A Modern History*. Hurst & Company.
- Telep, C., Weisburd, D., Gill, C. E., Vitter, Z. & Teichman, D. (2014). Displacement of crime and diffusion of crime control benefits in large-scale geographic areas: A systematic review. *Journal of Experimental Criminology*, 10(4), 515–548. <https://doi.org/10.1007/s11292-014-9208-5>
- Tóth J. (2017). Közrendészeti magánbiztonság és magánrendészet közpénzből. *Belügyi Szemle*, 65(5), 5–24 <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.5.1>
- Trimbach, D. J. & O’Lear, S. (2015). Russians in Estonia: Is Narva the next Crimea? *Eurasian Geography and Economics*, 56(5), 493–504. <http://dx.doi.org/10.1080/15387216.2015.1110040>
- Ungar, M. (2007-2008). The Privatization of Citizen Security in Latin America: From Elite Guards to Neighborhood Vigilantes. *Social Justice*, 34(3-4), 20–37.
- Volkov, V. (2002). *Violent Entrepreneurs: The Use of Force in the Making of Russian Capitalism*. Cornell University Press.
- White, A. (2012). The new political economy of private security. *Theoretical Criminology*, 16(1), 85–101. <https://doi.org/10.1177/1362480611410903>
- Wood, J. & Shearing, C. (2007). *Imagining Security*. Willan Publishing.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *US National Advisory Committee on Criminal Justice Standards and Goals*. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/private-security-report-task-force-private-security>
- URL2: *How Estonia uses Cybersecurity to Strengthen its Position in NATO*. <https://icds.ee/en/how-estonia-uses-cybersecurity-to-strengthen-its-position-in-nato/>
- URL3: *The Evolution of Russian Hybrid Warfare: Estonia*. <https://cepa.org/comprehensive-reports/the-evolution-of-russian-hybrid-warfare-estonia/#mobile-menu>
- URL4: *The Tiny Bank at The Heart Of Europe's Largest Money Laundering Scandal*. <https://www.forbes.com/sites/francescoppola/2018/09/26/the-tiny-bank-at-the-heart-of-europes-largest-money-laundering-scandal/?sh=6ce21c5b2805>
- URL5: *The Industry of Inequality*. <https://www.theguardian.com/inequality/2017/may/12/industry-of-inequality-why-world-is-obsessed-with-private-security>
- URL6: *Bigger than the army: South Africa's private security forces*. <http://www.cnn.com/2013/02/08/business/south-africa-private-security/>
- URL7: *China's Private Security Companies*. <https://jamestown.org/program/chinas-private-security-companies-domestic-international-roles/>
- URL8: *Mexico's Private Security Paradox*. <https://escholarship.org/uc/item/4336d5qs>
- URL9: *Inseguras, empresas de seguridad privada*. <http://archivo.eluniversal.com.mx/finanzas-cartera/2014/inseguras-empresas-de-seguridad-privada-1033065.html>
- URL10: *Mexico aims to bring shadow economy into the light*. <http://www.reuters.com/article/us-mexico-economy-informal/mexico-aims-to-bring-shadow-economy-into-the-light-idUSBRE95P09C20130626>
- URL11: *El Grafico, Guardias Elite*. <https://www.elgrafico.mx/>
- URL12: *The relationship between the South African Police Service and the private security industry*. <https://hdl.handle.net/10520/EJC28826>
- URL13: *Report and Recommendations, Canberra, Fair Work Ombudsman*. <https://www.fairwork.gov.au/sites/default/files/2021-10/Fair-Work-Ombudsman-Annual-Report-2009-10.pdf>
- URL14: *War for Money. Leading Private Military Companies of the World*. <https://medium.com/smartaim-tech/war-for-money-leading-private-military-companies-of-the-world-eab9f9fe2de8>
- URL15: *Planning for the future*. <https://www.policinginstitute.org/publication/planning-for-the-future-a-primer-for-police-leaders-on-futures-thinking/>
- URL16: *The Spotlight Initiative*. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ending-violence-against-women-and-girls/>
- URL17: *The Substitutability and Complementarity Of Private Security With Public Police*. https://www.researchgate.net/publication/366582040_The_Substitutability_And_Complementarity_Of_Private_Security_With_Public_Police_The_Case_Of_Violence_Against_Women_And_Girls_On_The_Rail_Network_Of_The_United_Kingdom

URL18: *Request A Paid Duty Officer*. <https://www.tps.ca/services/request-paid-duty-officer/>

URL19: *Paid Duty Police Officers*. <https://www.toronto.ca/business-economy/industry-sector-support/film/plan-your-shoot/paid-duty-police-officers/>

Alkalmazott jogszabályok

Private Security Industry Regulation Act 56 of 2001

Police Services Act (R.S.O. 1990, c. P.15) ss. 49(2)

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Lippai Zs. (2023). Magánbiztonságról határtalanul. *Belügyi Szemle*, 71(6), 971–1000. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.6.3>